

ПОЈАМ И СУШТИНА ФЕНОМЕНА МИРА¹

*"Дебело дрво почиње од танког прута. Деветоспратна кућа почела је од слагања опека. Путовање на хиљаду километара почиње од једног корака. Пазите на своје мисли: оне су почетак поступка" (Лао Це)
„Не постоји пут ка миру. Сам мир је пут“ (Махатма Ганди)*

Сажетак: Мир као и његов неизбежни пратилац и такмац рат су врло сложени појмови и важни друштвено-историјски феномени. Зато је за изучавање и правилно схватање мира потребан mudar филозофски поглед и одважна научна и духовна синтеза. Мир и рат су комплексни појмови и заводљиви феномени који нас могу лако одвести у разне недоумице, странпутице, поједностављивања, као и мисаоне и етичке антиномије. Шта је заиста мир велико је питање и непознаница, да ли је то мировање, предах, застој или одсуство живота, супротност рату или оаза људске среће или можда одустајање од сваке среће. Бављење миром има сличан проблем као и уметничко описивање среће где често недостају праве речи и одговарајућа, узвишена и динамична радња, док о несрећи и страдањима народа и људи човек-уметник је речит, расписан, емотиван и мисаоно дубок. Мир је кроз досадашњу историју света појмљен само као нужан предах између ратовања и крвавих борби. Мислимо да је потребно да се напусти често превладавајућа манихејска слика света, двочлана дијалектика и црно-бела свеза мира и рата и да се окренемо између осталог и мудрости Истока која говори о допуни, узајамности и супротности јина и јанга а што чини и Галтунг оснивач Студија мира.

Готово да нема ни једне људске делатности која се на свој посебан начин није на овај или онај начин било здраворазумски, теолошки, митски, епски, научно, умно, срцем, духом или душом дотакла питања и феномена рата и мира, јер толико су мир као и рат пресудно важни за човека, друштво и свеукупни људски род.

Кључне речи: мир, рат, човек, друштво, студије мира, филозофија

ILIJA KAJTEZ

CONCEPT AND THE ESSENCE OF THE PHENOMENON OF PEACE

SUMMARY

Peace and its inevitable companion and rival, war, are very complex concepts and important socio-historical phenomena. Therefore, for the study and proper understanding of peace a wise philosophical view and bold scientific and spiritual synthesis are required. Peace and war are complex concepts and seductive phenomena that can easily lead you to a variety of uncertainties, deviations, simplifications, as well as thoughtful and ethical antinomies. What peace is really is a great issue and the unknown, whether it is a state of inactivity, a break, delay of absence of life, the opposite of war, or an oasis of human happiness or perhaps abandoning any happiness. The problem with studying peace is similar to artistic description of happiness, which often lacks the right words and appropriate, sublime and dynamic action, while the artist is eloquent, emotional and though-deep in describing human misfortune and suffering. In the previous history of the world, peace has been conceived only as a necessary break between wars and bloody battles. We think it is necessary to leave the often overwhelming Manichean view of the world, two-sided dialectics and the black-and-white bond of peace and war and to turn, among other things, to the wisdom of the East, which speaks of the supplement, reciprocity and contrast of yin and yang, which is also done by Galtung, the father of Peace Studies.

There is hardly a human activity which in its own way, either using common sense, mind, heart, spirit and soul or theological, mythical, epic, scientific approach, has not touched the issue and

---

¹ Текст објављен у зборнику: *Садржај безбедносних изазова Србије на почетку 21. века*, Иновациони центар Факултета безбедности, Београд, 2014, стр. 25-39.

Редовни професор доктор
ИЛИЈА КАЈТЕЗ, пуковник

Војна академија, Универзитет одбране Београд

phenomenon of war and peace, as both are decisively important for a man, society and the overall human race.

Keywords: peace, war, man, society, peace studies, philosophy

Појам и суштина феномена мира су врло сложени и вишеслојни и у себи плодно крију многе велове и слојеве личне, људске, друштвене, историјске и космичке тајне. Грчки филозофи искуством и мудрошћу духовног живота тврде да „природа воли да се скрива“. Научници² и мудраци знају да је суштина и биће сваке тајне да воли игром да се сакрива од човека истраживача, путника, зналца и радозналца. Зато је за изучавање и схватање мира потребан mudar филозофски поглед и одважна научна и духовна синтеза, а не само парцијално, издвојено и једнострано гледање на појам и суштину феномена мира.³ Једностраност не учи мудрости, већ често замагљује суштину и вредну целину посматраног феномена природе, друштва и човека. Уколико се само једна наука или још горе једна друштвена теорија⁴ бави суштином и појмом сложеног феномена мира ту сигурно неће бити великих домета⁵ и плодних досега у изучавању тог врло важног друштвено-историјског процеса. Постоје они суштаствени и општи појмови пред којима увек немоћно застаје свака људска мисао, разумска снага, способност интелекта и умна моћ човека, толико су ти и такви појмови онтолошки, гносеолошки, историјски, етички, аксиолошки, друштвено, антрополошки и естетски дубоки, сложени и тајновити. И не само то него под тим појмовима (добро и зло, мир и рат, нужност и случајност, живот и смрт, слобода и вера, душа и дух) не само појединачни људи, разне породице, мање друштвене групе већ и различите цивилизације, културе и народи подразумевају некад исто, понекад слично а најчешће различито и супротно тумачење и вредновање. Мир и рат су сигурно такви сложени и заводљиви појмови света који нас могу одвести у разне недоумице, странпутице, поједностављивања,⁶ мисаоне и етичке антиномије. Мир да ли је одсуство пунокрвног живота, мировање које подразумева да у њему и испод њега нема истинског живота, да ли је мир синоним за живот на гробљу, да ли је мир(овање) одустало мирење са нестанком слободе, да ли је мир друштвено стање обамрлости и заспалости када човек не жели да има вреле снове, морепловац који не тражи земљу утопију и када се људско биће задовољава просеком недешавања и

---

² "Најдубљи мислиоци научног света...не одвајају свој рад од свог живота...они и свој рад и свој живот сувише озбиљно схватају да би допустили такав раскол, те је њихова жеља да користе свој рад да би кроз њега обогатили свој живот, а живот користе да би обогатили свој рад..." Rajt Mills, Socioloska imaginacija, Vuk Karadžić, Beograd u M. Печујлић, *Методологија друштвених наука*, Савремена администрација, Београд, 1982. стр. 813.

Ми бисмо додали да тако раде и лидери ненасиља и сви борци за мир у нашем немирном, турбулентном свету.
³ „...Кад...људи...проучавања врше без икакве филозофске мисли...којима би даровитост била само сметња...Људи таквих осредњих способности посвећују све своје способности и сву своју вештину једном једином ограниченом научном пољу, на којем могу да постигну потпуно знање под условом да остану савршене незналице у свим другим областима. Они могу да се упореде са радницима у часовничарским радионицама, где једни израђују само тачкове, други опруге, а трећи ланце“. (Шопенхауер) Наводи се према: Лав Николајевич Толстој, *Пут у живот други део*, Златна књига, Лесковац, 2009. стр. 45-46. (орг. Лев Николаевич Толстой, *Путь жизни*)

⁴ "Искуство које имамо са теоријама по којима мир зависи само од једног фактора је, уопште узев, негативно. Кант је све наде полагао у републиканско решење и демократију, либерали у слободно тржиште и демократију, марксисти у друштвену производњу и дириговану демократију, мондијалисти у снажне Уједињене нације. Мир није пратио њихова надања." Johan Galtung, *Мирним средствима до мира, Мир и сукоб, развој и цивилизација*, Службени гласник, Југоисток XXI, Београд, 2009. стр. 16. (орг. Johan Galtung. *Peace by Peaceful and Civilization*, International Peace Research Institute Oslo&SAGE Publications London, 1996.)

⁵ "Истраживач мира мора тражити узроке, услове и контексте у различитим сферама—сфери Природе, Човека, Друштва, Света, Времена, Културе. Овај трансдисциплинарни спектар чини мировне студије истовремено захтевним, интелектуално сложеним и проблематичним у пракси. С друге стране, сваки ужи, ограничени приступ унапред је осуђен на пропаст". Johan Galtung, *Мирним средствима до мира...* стр.13.

⁶ "...у свести обичних људи постоји само једна представа о миру, што може да води сингуларистичком размишљању о миру, пример је класичан дечји цртеж са пољем, плавим небом, сунцем и животињама и децом која се играју, са или без лава и јагњета." Johan Galtung, *Мирним средствима до мира...* стр. 32.

Редовни професор доктор
ИЛИЈА КАЈТЕЗ, пуковник

Војна академија, Универзитет одбране Београд

стајања⁷ да ли је пак мир само супротност од ужаса рата и смртног страдања, да ли је мир заиста жељна оаза среће⁸ или свако одустајање од тражења среће? Много је питања, а мало одговора.

Бављење миром има сличан проблем као и уметничко описивање и приказивање среће као и стваралачко представљање срећног човека, јер недостају праве и јаке речи и одговарајућа, узвишена радња. Напротив, кад говори и пише о несрећи и страдањима људи и народа човек-уметник је толико речит, расписан, мудар и мисаоно дубок. Срећа човека, породице, групе и заједнице се често поимају само као нужни предах, потребно сабирање, смиривање и скупљање драгоцене снаге пред новим изазовима и недаћама живота, бурама историје и будућим надметањима супротних воља људи и завађених народа. Мир је уосталом кроз свеукупну досадашњу повест света схватан и појмљен само као предах између сукоба, ратовања и крвавих борби. Поред тога они људи који мудро поимају тајне света и човека у њему могу да јасно виде да као што и срећа ако је човек према њој лакомислен, неодговоран и неопрезан, може да доноси горке плодове, јер долази постепено и понекад несвесно до кварења срећног човека,⁹ јер је управо сама срећа и лагодан живот који обично иде уз њу велики изазов живота који у себи крије опасности кварења и могућег пада за моралну, интелектуалну, социјалну, здравствену и вредносну страну човека, породице и државе. Навођењем опасности, изазова и могућих посртања далеко је то од става да је одговорни човек и човек љубави против мира и среће човека, његове уже и шире заједнице, али је са правом присутна и његова оправдана брига да дуготрајни мир друштва и неодговорна срећа појединца, породице и заједнице могу бити у варљивом и опасном пољу могућих проблема, странпутица и изазова за морално исправан и здрав живот човека и дуго трајање његове заједнице.¹⁰ Ако је срећа човека у борби како је Маркс тврдио да ли човек борбе није мирољубиво биће или је он истинско, стваралачко, родно и историјско биће које се бори за праведан мир, једнакост, слободу¹¹ и људско поштовање. Да ли човеку, детету, блиском другу, пријатељу и свом народу да саветујемо да буду увек мирни грађани, лојални поданици власти и послушни¹² друштвеном поретку или да их упорно подстичемо и васпитавамо да стално, свакодневно и прометејски трагају за варљивим и врлетним путевима људске среће, личног самопотврђивања, друштвене промене и превредновања свега постојећег. Могу ли се исконске људске намере и вечите жеље човека остварити само у оквирима, идејама, правима и задатим границама друштвеног, договореног или наметнутог мира. Можемо ли друштвени мир посматрати само као предах, стање и укоченост сваког

---

⁷ Ми смо у положају путника: "...на некој великој лађи. Чији капетан држи код себе нама непознати списак, где ће и када кога искрцати. Али, док нас не искрцају, шта можемо друго да радимо него да испуњавамо закон који влада на лађи и старамо се да у миру, слози и љубави са другима проведемо време које нам је одређено." Лав Толстој, *Пут у живот, Зборник мудрости*, Беокњига-Луга, Београд, 2009.

⁸ „Мир је жељено стање али то још не значи нужно морално стање. Мир заснован на доминацији, снази једних и слабости других, је мир у затвору, пун нехуманих инхибиција и моралних гадости, и рат и мир би требало посматрати у њиховој садржајности, фактицитету и процесуалности, требало би видети њихову основу па тек онда судити.“ Илија Пријић, Славко Пријић, „Етика и рат“, Социолошки преглед, вол. XXVI, No, 1-4, 1992, стр. 27.

⁹ Војници и команданти посебно знају да је за сваку армију мир а не рат ванредно и опасно стање за њено кварење и све облике недисциплине, физичког и моралног пропадања.

¹⁰ Ливије је често коментарисао опасности од мира и тврдио да је Тул Хостилије: "верујући да држава слаби у миру, тражио начине да подстакне ратове, на све стране". Ово схватање прихватио је чак и најранији латински песник љубавне поезије Катул. "Мир је, Катуте, за тебе мука, Ти уживаш у миру, и жеље ти бивају превелике, И пре тебе мир је уништио краљеве и срећне градове". Ако прихватимо да је Рим синоним за ратове и ратовање, ови приговори миру нису без своје чврсте основе, поготово ако се добро познаје природа човека и његова запала, нагонска страна.

¹¹ Треба подсетити кратко да је славни Хегел сматрао да је суштина човека као биће управо слобода и да се о човеку не може истински говорити без атрибута слободе као што није могућа говорити о материји без просторности. Према Хегеловом схватању слобода је суштинска карактеристика светског духа који покреће историју.

¹² "Ти можеш увек бити непобедив, ако не предузимаш и не улазиш ни у какву борбу, где никако не зависи од тебе самог да победиш". Епиктет, *Обрасци воље и среће, Стоички требник*, Слободна књига, Београд, 2001.

Редовни професор доктор
ИЛИЈА КАЈТЕЗ, пуковник

Војна академија, Универзитет одбране Београд

кретања или пак о миру¹³ треба говорити као процесу постизања све већих права и слобода човека и грађанина. Да ли душевни и духовни мир човека нужно подразумева изостанак свих унутрашњих борби, личних бојева и животних бродолома. Ако нема унутрашње духовне и душевне борбе, разних животних искушења и пораза и важних личних победа има ли стварног човековог сазревања, животног искуства и појединачне мудрости. Људи често мир замишљају као опис земаљског раја, где нема оштрог сукоба и надметања, ако је то тако онда има један велики проблем у тако замишљеном миру јер у њему нема живота, а онда ни човека, већ само слика утопије и свет испражњен од људи. То није добра слика мира. Можда људи у својој жељи и врелој машти бежећи од суровог света страдања, катаклизми и ужаса рата пренаглашено замишљају мир као стање хармоније, а то није верна слика живота човека нити слика људске заједнице.

Мислимо да је потребно да се напусти често превладавајућа манихејска слика света, двочлана дијалектика и црно-бела свеза мира и рата и да се у том случају овај пар посматра на један углавном механички,¹⁴ дакле и искључив начин као супротност, искључивост и непомирљива разлика. Зато нам се приступ који показује Галтунг чини мудар, плодносан и вредан помена а који се ослања на филозофију далеког Истока: "Јин/јанг супротност или противречност је...животнија. Јин и јанг су једно другом супротни, али у смислу комплементарности, постојања једног у дугом, а не победе једног над другим. Тиме што једно балансира другим, уместо да над њим преовлађује, успоставља се стање равнотеже. Ипак, та равнотежа није стабилна. Аспект који заостаје ће почети да сустиже онај други док не пређе у вођство а други почне да заостаје, онда ће други почети да сустиже док поново не пређе у вођство...Неће бити постигнут... свеопшти мир...оно што може да се постигне је бољи однос између мира и насиља, што значи више бољег мира и...(мање злог) насиља-побољшање положаја човека."¹⁵ Као што се види Галтунг је историјску, вековну и прихваћену дихотомију рат-мир заменио са мир и насиље.¹⁶ Галтунг даље сматра да Студије мира чији је он оснивач имају за циљ не да обезбеде нереални и потпуни мир света и апсолутни тријумф добра над злом него боље међуљудске и међунационалне односе у нашем сложенем свету, мање патње човеку и свим људима које наноси насиље. Сматрамо да је то рационално, разумно, неутопијско и реално поимање мира, насиља и рата. Доста је лако да се мир и рат увек

---

¹³ Расправљање о миру може да буде са позиција: идеалистичких и реалистичких, филозофских и верских, глобалних и националних, историјских и савремених (глобалних). Шире схватање мира подразумева: "у оквиру заједнице, стање безбедности и реда које гарантују закон, обичаји, јавно мњење и слично". Ми се питамо није ли то стање или процес одвећ узак и тесан за човекову слободу, његов поглед ка небу и раширена крила. Јер шта је закон него договорено и на неки начин прихваћено стање неједнакости и извесни облик људске личне и колективне неслободе. Знамо да није у заједници могуће остварити апсолутну слободу појединца али то на значи да опште слободе грађана у већини држава и цивилизација морају бити толико спутане, уске и тесне. Наравно да има много других и супротних мишљења.

¹⁴ Томас Кун у свом класичном делу "Структура научних револуција" показао је да се интелектуални и научни напредак састоји у уклањању оне парадигме која је постала неспособна да објасни нове или новооткривене чињенице и њеном заменом парадигмом која те чињенице објашњава на много бољи начин. Он јасно и изричито тврди: 'Да би била прихваћена као парадигма, теорија мора да изгледа боља од својих конкурената, али не мора да објасни, и заправо никад то и не чини, све чињенице са којима се суочи' док други аутор Џон Луис Гадис говори да: 'Налажење пута на непознатом терену уопштено захтева неку врсту мапе...'“ Rajt Mils, Socioloska imaginacija, Vuk Karadžić, Beograd у М. Печулић, *Методологија друштвених наука*, стр. 813.

¹⁵ Johan Galtung, *Мирним средствима до мира*, стр. 35.

¹⁶ „Мир и насиље треба сагледати у њиховој целини, на свим нивоима организације живота (не само људског). Међудржавно насиље је важно, али је међународно и међугенерациско важније. Исто важи и за насиље унутар појединаца, као унутар духа...тако и унутар тела...Сукоб је много више од директног насиља, од оног што на први поглед уочава као проблем. Постоји и насиље које се окоштало у структуре, као и култура која га легитимизује. Да би се неки сукоб трансформисао потребно је много више од нове архитектуре односа страна у сукобу. Да се сукоб не би вечито понављао потребно је да се сами учесници трансформишу...Људским понашањем не управљају идеје које нас вуку, него космологија, код, колективни програм који нас гура. То не значи да идеологије, индивидуални или колективни системи веровања којих се свесно придржавамо, нису веома важни. Али, далеко од тога да само оне управљају људским поступцима“. Johan Galtung, *Мирним средствима до мира*, стр. 10.

Редовни професор доктор
ИЛИЈА КАЈТЕЗ, пуковник
Војна академија, Универзитет одбране Београд

оштро супротставе и да потпуно искључе једно друго, али то нас засигурно неће одвести у праву и дубоку спознају нити ћемо бити макар корак ближи истине тих врло сложених, динамичних и вишеслојних и за човека важних појмова и друштвено-историјских феномена. Зато је потребно учинити један корак даље и о овим појмовима мира и рата размишљати на један стваралачки, дијалектички и узајаман начин наравно притом не спорећи њихове разлике и различите садржаје, али никако не упадајући у замку потпуне искључивости, недодирљивости и непријатељства, јер оно што надилази својом снагом, логосом и законима и мир и рат јесте загонетка живота и тајна њихове борбе. Јединство и борба мира и рата јесте оно што је трајно, неотклоњиво и вечно у човековој историји. Човек греша ако и када на ова два космичка, онтолошка и вечна такмаца и борца (рат и мир и човек између њих) гледа са једне стране, једне научне позиције и искључивог угла гледања, и онда се без остатка опредељује за један или други дијалектички пар, несхватајући да то није уопште суштински могуће и да су они целосно једно и да су они нераздвојно једно и да никада није могуће говорити о рату без мира, злу без добра, нити о животу без смрти. Највећа замерка свим искључивим следбеницима само владавине добра или само зла и победе рата или апсолутне победе мира јесте искључивост која сигурно не води у одаје логоса живота, смисла васионе, истине друштва и живота човека. Друго је човеково право и залагање да се потпуно елиминишу сви драстични облици, неприхватљиве форме и изливи владавине зла и људског насиља, ратних разарања¹⁷ и пустошења, али схватање да је могућа потпуна победа мира и добра у створеном свету се увек противи логици постојања живота и природи Човека. Човек мислима често намеће владавину жеља и свој предивни сан.

Одувек су људи мислили о миру и маштали о лукама среће као предаху између битака, али питамо се ко је од мудраца истински величао мир и периоде мировања¹⁸ и где су написане оде и химне људима који су провели свој век мирно, радно, незапитано, без бурних промена и важних историјских догађања.¹⁹ Има ли о миру као и срећи у људском роду шта да се самостално и превише приповеда. Рат и мир су важни и вечни феномени за људски род са којима су се бавили људи у свим областима мишљања и

---

¹⁷ "...Шта одржава рат? Многи фактори. Три од њих су патријархат (владавина мушког рода људске врсте), државни систем, са својим монополем над насиљем, и систем супер-држава или супер сила са врховним монополем хегемона." Johan Galtung, *Мирним средствима до мира*, стр. 19.

¹⁸ Мир није заузимао кључно место у размишљању античких мислилаца, али је био присутан у њиховој свести. Грчки филозофи су на рат гледали као на део божанског устројства. Оно што упућује ратнике на борбу у антици јесте њихова жеља да постану славни и бесмртни, зато је рат био део друштва из којег су рођени хомерски епови, где су највеће награде и почести дају јунаку, а последице тога је било стање непрекидног рата. Међутим, рат доноси жалост и патње и зато је на Ахиловом штиту бог рата представљен као чудовиште покоља, а Зевс сматра Ареса за "најгорег од свих богова". Познато је да је за време олимпијских игара у Зевсовом светилишту објављивано "олимпијско примирје" али оно није заустављало рат, већ је само гарантовало заштиту такмичара и посматрача који су путовали на игре.

¹⁹ „Постоје бројне енциклопедије о ратовима, револуцијама, великим победама и поразима, а тако је мало оних...у којима су сакупљена размишљања о миру, толеранцији, споразумима и помирењу...Да ли је то резултат небриге човечанства за...драгоцене идеје и вредности за сопствено одржање као што су идеали мира, или је човек...агресивно биће рата, а не биће мира? Ова „небрига“ вероватно има објашњење у томе што човечанство до XX века није било једна целина, један корпус који има заједничку судбину...Велики светски ратови и појава нуклеарног оружја и...средстава за масовно уништавање људи битно су развили свест о заједничкој судбини, као и могућности нестанка човека...Почеле су се стварати светске институције за очување мира...Лига народа а затим Организација уједињених нација. Међународно право и бројне међународне институције глобалног карактера требало би првенствено да штите мир као највећу вредност без које свет ризикује своје брзо истребљење...Речи ефешког филозофа из VI века пре нове ере, Хераклита "мрачног" да је "рат (полемос) отац свему и краљ свему" биле су до данас у темељу једне антропологије о људској агресивности и борби као природном животном принципу...Али, било је кроз читаву људску историју и оних који га нису прихватили-од Аристофана, стоика, првих хришћана, будиста, од хуманисте Еразма Ротердамског, филозофа Канта, и Расела, политичара...Гандија, писца...Лава Толстоја и Бернада Шоа, научника Алберта Ајнштајна и бројних посланика и пропагатора мира..." *Светска енциклопедија мира*, Том I, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 1998. предговор (Драгољуб Мићуновић), стр. V-VI (org. World Encyclopedia of peace, Volume I, Pergamon Press, Oxford- New York- Beijing- Frankfurt- Sao Paulo- Sydney-Tokyo-Toronto

Редовни професор доктор
ИЛИЈА КАЈТЕЗ, пуковник

Војна академија, Универзитет одбране Београд

стваралаштва²⁰ и зато су они сагледавани и као онтолошки, антрополошки, религијски, митски, филозофски и социолошки феномени, као политичко, историјско и друштвено поимање рата и мира, о рату и миру су писали песници и представљали су њихове зле и добре дарове уметници, књижевници, сликари и музичари, а изучавале су их природне и старе науке, астрологија, космогонија и теогонија. Готово да нема људске делатности која се на свој начин није било здраворазумски, теолошки, митски, епски, научно, умно, срцем, духом или душом дотакла питања и феномена рата и мира, јер толико су они мир и рат пресудно важни за сваког човека, друштво и свеукупни људски род. Оно што је до сада историја људи показивала када је однос према миру и рату јесте доминација рата и сукоба, величање ратних похода и јунака, а о миру се увек говорили појединци, успут и стидљиво као о предаху и жељеном стању, али мир није имао своју опстојаност без сенке и надкрилности рата и војног сукоба. Досадашња историја људског рода показује да је када говоримо о миру увек рат тај појам који је „велики брат“ и без кога се не могу започети, водити а нити изводити закључци о миру, то је слично као и када говоримо о здрављу, јер појам који се надвио и стално стоји као сенка и неотклоњива коб поимања људског здравља и која доводи у питање у крајњем смислу свако људско здравље као пролазно и краткотрајно јесте смрт човека, а када је реч о друштвеном миру онда су то појмови рата и насиља. Свесни смо да када се започне било каква смислена расправа о миру и здрављу врло брзо од самог почетка говора и расправљања већ се природно очекује да се у следећој реченици или пасусу крене на вечно присутне појмове који као окрутна судбина прате здравље и мир а то су болест, смрт, рат и насиље. Разлог томе може бити или су здравље и мир само изузеци људског стања и живота заједнице или су они тако нормална стања човека, о којима се не могу превише трошити речи или је можда суштина у томе да као што човек не велича слободу док је неограничено поседује и здравље док не осети све оне страшне последице болести, исто тако човек не уздиже и посебно не истиче све благодети мира док не осети оне ратне страхоте, разарања, погибије, затирања људи и њихов губитак слободе. Дакле, или је на делу негативна антропологија човека или негативна дијалектика или су рат и болест правило или је толико присутна доминација рата и говора о рату производ досадашње антагонистичке историје човека, будућност ће најбоље показати. Добро је подсетити се Епиктета да би људи међусобно мирно живели: "...човек треба да учини са односима оно што и свирач са жицама, то јест; да удеси оно што је неударено и да све доведе у ред и сагласност."²¹ Да ли је данашњи човек спреман на такав искорак велико је питање.

---

²⁰ Упркос учесталости ратова...уметници ствараоци доживљавали су мир као благослов. Крајем VIII века п.н.е. Хесиод је написао родослов мира. Тукидид је написао приказ Пелопонеског рата и он је први забележио бруталне последице ратовања: "У миру...и у добрим приликама и државе и појединци имају боља начела...Рат...одузима свакидашњу удобност, учитељ је насиља и равна страсти мноштва по часовитим приликама". Есхил у лику Прометеја слика хероја и пркосног бунтовника против насиља. Аристофан поводом Пелопонеског рата, исказује жељу за постизањем мира у друштву кроз његову "поетику мира" која проповеда да све што је добро повезано са миром. За Епикура, људски род је једна целина и он треба да се посвети потрази за срећом: "Пријатељство лебди око света, говорећи нам да треба да се трудимо да уживамо у срећи." Цицерон је у писму пријатељу Атикусу, осудио сваки рат речима: "Нећу престати да се залажем за мир, јер је чак и најнеправеднији мир бољи од најправеднијег рата". Еразмо Ротердамски (1466-1536) је издвојио рат као један од највећих узрока људске несреће, као нешто што онога ко га води чини окрутним и поквареним, поред тога што наноси јад и њему и његовој жртви. У његовом делу "Незадовољство мира" ("The complaint of Peace", 1617) које је Ролан Бентан назвао "првом књигом у европској историји потпуно посвећеној ствари пацифизма" мир се буни због тога што је забрањен у свим деловима друштва и што нигде није добродошао. Имануел Кант (1724-1804) је осуђивао све ратне активности и наглашавао да је мир био кључни предуслов за друштвени и морални напредак човечанства. Он сматра не само да сваки појединац има моралну дужност да се залаже за мир под категоричким императивном, већ и државе у међусобним односима имају моралну обавезу да теже миру. Са развојем цивилизације људским понашањем све више управљају закон и морал, а не окрутна сила. Кант је веровао да са друштвеним напредовањем људи све јасније схватају да њихови прави интереси леже у миру, а не у рату. Историјски оптимисти (Сен-Симон, Конт, Спенсер, Тард и Маркс) били су мишљења да је рат производ друштвене структуре, који ће нестати када се догоде неизбежне промене у друштву.

²¹ Епиктет, *Обрасци воље и среће, Стоички требник*, Слободна књига, Београд, 2001.

Редовни професор доктор
ИЛИЈА КАЈТЕЗ, пуковник
Војна академија, Универзитет одбране Београд

Истине ради треба знати да је друштвени и душевни мир увек жељено и сањано стање човека, јер се сваки рат започиње и води са надом да се што пре стигне до мира, колико год да неки рат временски траје, има људских жртава, разарања, политичких и војничких пораза и победа. Дакле, иако је неоспорно рат у историји људског рода био преобладајући, ипак он у себи у својој основи, темељу, нутрини и суштини скрива један онтолошки недостатак и фундаментални мањак,²² он себи сам није достатан и није себи сврха и једини циљ, он је зато пролазан, нежељен, успутан и инструменталан, јер је рат само могући пут, путовање и исконска тежња човека до новог стања мира. Уосталом, нико као ратници не сањају веће и узвишеније снове о миру и даровима мира, који сам по себи додуше нема о чему да превише говори и дуго да се слави, јер мир изгледа увек само као предак за ново надметање зараћених страна у сукобу, борби и рату. Закључак би недвосмислено био да се ниједно од ових стања, историјских процеса и друштвених дешавања (мир и рат) не може посматрати изоловано, само за себе и одвојено једно без другог јер су они у својој најдубљој суштини Једно, они су Двоједно они су Целосно Једно. Слично је са дијалектичким паровима човека и жене, светла и таме, живота и смрти. Наравно, однос готово сваког рационалног човека може и мора бити на страни мира, јер је мир наша судбина и наша једина нада, али то никако не умањује значај, место и значење рата, борбе, зла и насиља као великих и важних места у животу човека, заједнице људи и целокупног човечанства.

Када се са онтолошког становишта пређе на етичко разматрање мира и рата онда се засигурно може тврдити да је: „Најразорнији изум за елиминисање неспоразума међу људима, народима и државама јесте рат који сматрамо пуним помрачењем ума. Мир је најаутентичнији избор људске самореализације, самоодређења и слободе. Парадокс односа рата и мира јесте у томе што се од најстаријих времена сви припремају за рат а сви „желе“ мир... Историја мира је истинска завичајна историја човечанства. Непрестано грађење мира и развијање идеја и праксе мира као праксе сталног ослобађања човека и света. Треба стварати бољи и праведнији свет, свет мира, свет слободе и људских права, хуманизма и прогреса. Свет мира би требао да буде свет пуне човекове завичајности, слободе, достојанства личности и самоодређења.“²³ Мир и његова суштина као и проблем мира, изучавања мира²⁴ и изградње мира јесте на неки начин у великој мери и пре свега опис жељених стања у људским односима и заједници људи.²⁵ Људи и народи су сањали о миру, говорили и певали о миру поготово када мира није било и када је његов старији такмац-рат међу људима раширио злокобна крила и доносио своје зле дарове и данак у крви. Такво поимање мира иде у правцу његове апсолутизације која као и свако претеривање није добро: „Увођење појма...филозофије мира, аутор оправдава уверењем а) да мир, појмовно, предметно, вредносно, теоријски

²² „Ако пажљивије погледамо можемо видети да у слављењу рата имамо једну скривену претпоставку: рат се увек узима као нешто што је прошло...То јасно одражава кључну особину рата, особину која га дефинише – да је рат, по самој својој природи, нешто привремено, нешто што треба да прође, што брже то боље. Рат се не замишља као перманентно стање...Мир, наравно, може, као што и треба, да буде перманентан. Мир је место или кућа живота...“ Јован Бабић, "Теорија праведног рата и морални статус неизвесности његовог исхода" део предавања које је аутор одржао професорима Портландског државног универзитета, Портланд, Орегон, САД, 25. јула 2007.

²³ Павле Б. Бубања, *Филозофија мира*, Крушевац, „25. мај“, 1987. стр. 6

²⁴ Ирене је име изведено из грчке речи εἰρήνη што значи мир, одатле ирениологија наука о миру.

²⁵ „Упркос преобладајућности структурног насиља, многе културне традиције су идентификовале циљеве који су ближи позитивном миру него његовом негативном рођаку. Грчки појам ирене у ужем смислу речи, подразумева хармонију и правду, као и мир. Слично арапска реч *salad'am* и хебрејска *shalom* обухватају не само негативна мир, већ такође и благостање, целовитост и склад са собом, као и између појединаца, унутар заједнице и међу нацијама. Санскритска реч *shanty* означава не само мир већ такође и духовно испуњење, интеграцију унутрашњег и спољашњег живота људских бића, баш као што и кинеска реч *ring* означава хармонију и прилагођеност, остварење јединства из различитости (ово се може упоредити са древним схватањем интегрисања привидно супротстављених елемената, који су представљени класичним принципима јин и јанг). На руском, реч мир не значи само мир већ такође и свет, наглашавајући појам да би свет у миру био онај свет који је потпуно и фундаментално целовит.“ David P. Barash, *Introduction to Peace Studies*, Wadsworth, 1991. pp. 5-28.

Редовни професор доктор
ИЛИЈА КАЈТЕЗ, пуковник

Војна академија, Универзитет одбране Београд

и практично 'спада у сам врх величанствености људског генија' и да је то термин магичне моћи 'без чијег креативног и универзалног егзистирања су реализоване најенормније трагедије безумља... човекове цивилизације и културе' б) 'Само у свету мира, примереном свету правде и слободе увек и за све, свет има шансу да буде свет истинског смисла, лепоте, истине и добра' и ц) Аутентична културна историја човечанства може се у потпуности развијати једино под претпоставком да '... владавина или царство мира, буде чињеница светске историје као човековог дела'... Зато је неопходно мобилисати све умне и практичне људе у циљу коначног превазилажења узрока рата. То је...нужан услов опстанка човечанства, јер: 'Архитектура савременог света, вођена економски, политички, правно, идеолошки и у сваком другом социјално-културном смислу, постулира мисао о миру и мир као *conditio sine qua non* не само властитог смисла, него и као своју перспективу и по мери својих културних и историјских моћи'.²⁶ Овде се нема шта додати осим да је то један корак ка утопији мира, која сања места која не постоје и да је могуће из људске историје, природе човека и његове заједнице потпуно превазићи све узроке рата и ратовања, а то заиста спада само у људски сан и социјалну утопију. Превазићи драстичне, крајње и неодрживе манифестације зла, неједнакости и безумља човека то је нешто сасвим друго и за људе ипак оствариво. Овде се за мир може навести оно што је Волфганг Гете навео за људе: „Поступајте према људима као да су оно што би требало да буду, и помоћи ћете им да постану оно што могу да буду.“ Ми не помажемо миру само тако што о њему певамо, потребно је да се за мир стрпљиво и истрајно ради на јачању његових друштвених снага и светских мировних организација пре свега Уједињених нација.

Мир је толико важан за сваку политичку и људску заједницу да су и друштвене и политичке науке давале своје поимање мира: „Мир се може означити као стање позитивног, кооперативног, конструктивног и ненасилног односа између људи...нација и друштвених група, слојева и класа као и између појединаца. Мир није само непостојање сукоба или насиља већ и нужни услов и...претпоставка за очување...позитивних вредности, процеса, односа, институција као што су: разумевање, толеранција, сарадња, пријатељство, развој, демократија, владавина закона, социјална држава. За људе је мир, од постанка човечанства, био један од најцењенијих вредности, јер је...рат-подразумевао страдања, смрт, а, понекад, чак нестанак целокупног друштва и народа.“²⁷ Овде се о миру говори као о стању ненасиља између разних друштвених актера. „Стање у односима држава, у коме нема принуде. Решавање сукоба и спорова... постиже се на непринудан начин. У ширем, пренесеном, смислу мир је одсуство оштрих конфликта и виолентног понашања у друштву...Мир се дуго дефинисао негативно, као одсуство рата...Тек око половине XX века мир, је за разлику од сукоба и рата, постао предмет обимнијег и дубљег проучавања те се створила и посебна научна дисциплина...У међународним и националним истраживањима за истраживање мира окупили су се политиколози, правници, социолози, историчари, психолози, па и људи који се баве природним наукама. Поред настојања да осветле узроке ратова, истраже све начине за решавања конфликта итд. истраживање мира усредредило се и на тражење позитивне садржине појма мира.“²⁸ Овде се наглашава да је мир још увек у израстању као и оне младе науке и научне дисциплине које настоје да се са миром баве на позитиван начин а не само као мир у смислу одсуства насиља и рата. „Мир (од лат. *pacis*) уопштено и у позитивном смислу означава постојање нормалних односа "реда", "хармоније" и "мирноће", који се успостављају после нереди, побуне, оружаних борби и сукоба. У негативном смислу "мир" означава и статичност, непокретање, мировање, и

²⁶ Павле Б. Бубања, *Философија мира*, стр. 7.

²⁷ *Енциклопедија политичке културе*, Савремена администрација, Београд, 1993. стр.668.

²⁸ *Социолошки лексикон*, Савремена администрација, Београд, 1982. стр.368

Редовни професор доктор
ИЛИЈА КАЈТЕЗ, пуковник
Војна академија, Универзитет одбране Београд

тако се супротставља покрету, променама. Најважније је значење овог термина које оно има у међународном односима: ...мир се дефинише као одсуство или престанак рата између држава, што не значи да су међународни односи у којима влада мир лишени свих других облика, сукоба и супротности, непријатељства и неслагања. Мир у унутрашњо-политичком значењу означава стање успостављеног реда, одсуство немира, побуна, у чему се такође ни у ком случају не подразумева одсуство унутрашњих противречности, латентних класних и других социјалних сукоба, политичких борби између разних група и партија, сукоба интереса - али значи да се све то развија у границама "поретка". У социолошком смислу мир означава да се између основних друштвених снага чији су интереси и тежње супротни успостављени извесни односи равнотеже, извесни компромиси, да су класни и социјални сукоби...развијају на "миран" начин...²⁹ Из ових неколико дефиниција може се видети да постоји једно чврсто језгро у поимању мира, али да свака наука или научна дисциплина посебно наглашава један од многобројних делова тајне мира, толико је мир као и његов пар рат сложен, динамичан и тешко одгонетан као и сама тајна живота.

Мир у себи крије опасности и противречности логике живота а то је изостанак кретања, сталног надметања, важног уздицање и поновно распоређивања људских снага и друштвених моћи, јер мир у великој мери подсећа људе на стање завршене борбе и усавршавања, опасне статичности која подсећа на укочени живот или стање предворја смрти, религијско поимање раја као стања апсолутне хармоније и недешавања, тако да се ретко где показује динамика мира, јер ту динамику не препознајемо ако говоримо о архитектури мира која је углавном оаза среће и идиличног недешавања. Лука мира је за оног који то гледа или живи сувише млака, монотона, једнолична, укочена и досадна и као таква неинтересантна за изучавање, живљење и умно поимање. Када би свет био у утопијски идиличном миру и недешавању, потпуној хармонији људи би имали проблем са досадом,³⁰ и која би чинила да се људи у великој мери задовоље постојећим и да одустану од одважног лета и земље утопије, јер задовољство миром и недешавањем води у деградацију и заостајање јер нема друге реалне стране живота а то су бол, недаће, патње, несреће и неправде које јачају и подстичу човека појединца и заједницу људи на нова велика напрезања, важне изазове и космичке подвиге. Наравно, свесни смо да је наш свет миљама далеко од стања досадног и укоченог мира, међутим потребно је у разматрању имати на уму и ту страну друштвеног мира и људског мировања. Ако о миру говоримо као друштвеном процесу где се ломе драстичне друштвене и људске неједнакости и опасне разлике онда се са стањем мира³¹ можемо потпуно сложити.

²⁹ *Политичка енциклопедија*, Савремена администрација, Београд, 1975. стр. 575.

³⁰ Оно што сва жива бића занима: „...и одржава у кретању јесте тежња за постојањем. С постојањем, пак, ако им је осигурано, не знају ништа да отпочну: отуда је оно друго што их покреће, настојање да се ослободе терета постојања да га учине неосетним, да 'убија време', то значи да умакну досади“. Теодор Адорно, *Minima moralia, Рефлексије из оштећеног живота*, Веселин Маслеша, Сарајево, 1987.

³¹ „Данас, под утицајем западног неолибералног модела, неједнакост и приватизација као и у целој Источној Европи, узимају маха...*Цивилизација* такође игра једну од кључних улога када су у питању мир и насиље. Западна цивилизација...има веома богату историју насиља...Постоји прека потреба за културом мира у Европи, која би једног дана можда допрла и до далеко најагресивнијег дела Запада и света: Сједињених Америчких Држава, које имају солидарну подршку влада НАТО земаља. До мира морамо преваљати дуг пут...*Мир мирним средствима* је могућ али га као и „економски раст уз достојанствен живот за све“ није лако постићи, у оквирима наше цивилизације... Политика мира је умерена политика; у великој мери она зависи од конкретних одлука које доносе елите, али све више и од обичних људи који сами спроводе своју политику мира: на микронивоу - нивоу појединца и породице...на мезо нивоу-нивоу друштва; и на макронивоу - нивоу међудруштвених...и међурегионалних сукоба. На сваком од ових нивоа има места за политику у смислу мирног управљања ка миру“. Galtung, *Мирним средствима до мира*, стр. 5-9.

Редовни професор доктор
ИЛИЈА КАЈТЕЗ, пуковник
Војна академија, Универзитет одбране Београд

Мир³² је одувек био једним страном човека његова тежња, жеља и сан, он је посебно на планетарном плану добио на својој актуелности и својој тежини после две светске катаклизме у лику светских ратова у коме су погинуле десетине милиона људи када су доведене у питање све оптимистичке слике и визије Историје. Мир су у почетку прве обезбеђивале империје на својој територији тако да је једна од најзначајнијих у свету Римска империја се звала именом мира (*Pax Romana*). Пошто је то био мир робља нико човекољубив не може да подржава такав мир и такав друштвени поредак. Пошто је после два рата свет био оштро подељен да би се заштитио мир или бар покушало да се он сачува формирају се светске организације пре свих Друштво народа и Уједињене нације³³ чији је основни задатак да заштите мир, али треба имати у виду и препоруке и мудре закључка Галтунга да ако мировни покрети треба да се шире и да постану бар онолико утицајни колико су били утицајни антиколонијалистички покрет и покрет за укидање ропства, јер бити против рата је морално исправно становиште, али питање алтернативе рату и услова за укидање рата неће се сама од себе решити. Њима се треба позабавити. Дакле нигде се у друштвеним стварности и људским заједницама не може стићи без човека и његове одлучне снаге, опредељења и спремности и за жртву за своје идеале, циљеве и идеје јер мир како је рекао Ганди - светски синоним политичког ненасиља тражи „акцију храбрих“. Мир тражи своје борце и потпуно посвећене људе који су апостоле мира, јер се свет насиља, рата и неједнакости не предаје лако и без борбе. Логика досадашњег света је била логика борбе и надметања, а не Кантовог вечног мира и трајног недешавања. Будућност света је отворена и за мир али и за рат. Стваралачка улога човека је незамењива у сусрету са будућим данима страха и наде.

Литература:

1. Johan Galtung, *Мирним средствима до мира, Мир и сукоб, развој и цивилизација*, Службени гласник, Југоисток XXI, Београд, 2009 (орг. Johan Galtung. *Peace by Peaceful and Civilization*, International Peace Research Institute Oslo&SAGE Publications London, 1996.)
2. Rajt Mils, *Socioloska imaginacija*, Vuk Karadzic, Београд у М. Печујлић, *Методологија друштвених наука*, Савремена администрација, Београд, 1982.
3. Лав Николајевич Толстој, *Пут у живот други део*, Златна књига, Лесковац, 2009. стр. 45-46. (орг. Лев Николаевич Толстой, *Путь жизни*)
4. Илија Пријић, Славко Пријић, „Етика и рат“, Социолошки преглед, вол. XXVI, No, 1-4, 1992.
5. Епиктет, *Обрасци воље и среће, Стоички требник*, Слободна књига, Београд, 2001.
6. *Светска енциклопедија мира*, Том I, Завод за уџбенике и наставна средства, Центар за демократију, Гутенбергова галаксија, Београд, 1998. (орг. World Encyclopedia of peace, Volume I, Pergamon Press, Oxford- New York- Beijing- Frankfurt- Sao Paulo- Sydney-Tokyo-Toronto)

---

³² „Мир припада плејади великих идеја као што су правда, слобода, хуманизам, солидарност, прогрес. Његова врховитост огледа се у томе што брани поменуте вредности од нестајања и обезвређивања...Мир брани човека од апокалипсе схваћене у демонском, рушилачком смислу. Данас, када човек може оставити нашу планету без живота на њој, мир је прилика да земља не остане без човека“. Павле Б. Бубања, *Философија мира*, стр. 5

³³ Комплексни, тешко или готово нерешиви проблеми света и ужасни изазови данашњице могу се савладати само сложном акцијом нација, сарадњом изван државних граница и вековима утврђених међа, јер се човечанство сада засигурно налази на новој Нојевој барци. Нажалост, Уједињене нације све мање кормиларе тим библијским пловилом спаса. Савремени свет нема много избора пред налетом ужасних глобалних брига, и надамо се да је човечанство, поучено ценом сопствених скуних грешака, разарања и зла, ратова, претњом нуклеарне катаклизме и снагом глобализације, почело да схвата да је један брод у океану Постојања, једна судбина и једна нада. Изазови времена захтевају одлучну, праведну и ефикасну светску организацију, мудрост лидера света, добру вољу моћника и преговарачки дар нуклеарних господара, спровођење плодних решења под сводовима светске куће мира и наду за све народе света. Земља је сувише драгоцену место живота за све становнике да би се појединац, моћна елита или велике силе поигравали са опстанком за нас људе јединог света. Људи на земљи немају другу Планету где би се одморили од брига света, а ни организацију која би успешно заменила УН, уз све њене немоћи, недоречености и слабости." Илија Кајтез, "ОУН - огледало несавршеног света" Магазин Одбрана, 1 новембар 2005, стр. 54.

Редовни професор доктор
ИЛИЈА КАЈТЕЗ, пуковник

Војна академија, Универзитет одбране Београд

7. Павле Б. Бубања, *Философија мира*, прилог онтолошко-антрополошком утемељивању проблема, Крушевац, „25. мај“, 1987.

8. David P. Barash, *Introduction to Peace Studies*, Wadsworth, 1991.

9. Теодор Адорно, *Minima moralia, Рефлексије из оштећеног живота*, Веселин Маслеша, Сарајево, 1987.

10. *Енциклопедија политичке културе*, Савремена администрација, Београд, 1993.

11. *Социолошки лексикон*, Савремена администрација, Београд, 1982.

12. *Политичка енциклопедија*, Савремена администрација, Београд, 1975.